

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

Monitor MKB Bouw & Infra december 2018

Wim Scheltes & Manfred Kindt

Zoetermeer, najaar 2018

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

In vogelvlucht	4
1 Inleiding	7
2 Onderzoeksresultaten	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Instroom van personeel	8
2.3 Openstaande vacatures	9
2.4 Inleen en inhuur	11
2.5 Uitstroom	13
2.6 Risico's door wijzigende marktmogelijkheden	14
2.7 Werkvoorraad	15
2.8 Ontwikkeling van druk op de prijzen	16
2.9 Werkkapitaal	17
2.10 Opdrachtgevers en kernactiviteit	17
2.11 Omzetontwikkeling	18
2.12 Bedrijfsresultaat	19
2.13 Investeringen	21
2.14 Betalingsproblematiek	22
3 Onderzoekverantwoording	24
3.1 Onderscheiden clusters	24
3.2 Opzet en verloop van uitgevoerde metingen	24

In vogelvlucht

Meting najaar 2018

In het najaar van 2018 zijn telefonische interviews gehouden onder MKB-bedrijven in de sector bouw en infra: dat was de tiende meting van "Monitor MKB Bouw & Infra". Het rapport geeft een beeld van de resultaten en omvat onder andere (ontwikkelingen in) omzet, werkgelegenheid, werkvoorraad, prijsontwikkeling, bedrijfsresultaat, investeringen en betalingsgedrag. Ook risico's door wijzigende marktmogelijkheden, het omzetaandeel uit de kernactiviteit van het bedrijf en de criteria die bedrijven hanteren bij het aannemen van nieuw personeel, komen ter sprake.

■ Instream personeel: neemt toe

Sector breed beschouwd, is in de eerste zeven maanden van 2018 door 9% van de geïnterviewde bedrijven nieuw personeel aangenomen. Dit verschilt iets vergeleken met een jaar geleden (destijds 6% instroom). Als de resultaten vanaf 2016 beschouwd worden dan lijkt de instroom langzaam en gering, maar gestaag, toe te nemen. Nieuw personeel is vooral geplaatst als "uitvoerende functie op de bouwplaats".

■ Openstaande vacatures: stabiel

Over het geheel genomen, vertoont het aantal openstaande vacatures een stabiel beeld. Het enige dat opvalt, is een toename van het aantal openstaande vacatures in sector GWW. Overigens is de omvang van de openstaande vacatures beperkt en handelt het in 24% om één werkplek en in 51% om enkele (2 à 5) werkplekken.

■ Nieuw personeel: nadruk op vakbekwaamheid

Bij het aantrekken van nieuwe medewerkers spelen genoten opleiding en lage loonkosten amper een rol. De nadruk ligt vooral op vakbekwaamheid (62%). Bedrijven hebben moeite met het vinden van vakbekwaam personeel. Daarnaast geven ze over het algemeen (70%) de voorkeur aan tijdelijk personeel.

■ Inleen en inhuur: toegenomen

Bijna 7 op 10 bedrijven (69%) hebben in de eerste zeven maanden van dit jaar personeel ingeleend of ingehuurd. Dat is een toename in vergelijking met vorig jaar. Vooral de toename in cluster BU/sloop valt op. Daar wordt door 74% ingeleend of ingehuurd.

■ Uitstroom personeel: stabiel

Sector breed gezien, is in de eerste zeven maanden van 2017 bij 7% van de bedrijven personeel vertrokken. In 2017 was sprake van 6% uitstroom. De instroom is procentueel gezien iets hoger dan de uitstroom. Dat duidt op een geringe toename van de bedrijfsomvang. Wel valt op dat de uitstroom in cluster GWW groter is dan bij andere clusters. Dit correspondeert met het grotere aantal vacatures in dat cluster.

■ Beperkte risico's door wijzigende marktmogelijkheden

Gemiddeld genomen zien 3 op 4 bedrijven geen (nieuwe) risico's door de huidige economische ontwikkelingen en/of de snel wijzigende marktmogelijkheden. Er is wel een duidelijk verschil tussen kleine en grote bedrijven: naarmate de bedrijfsomvang toeneemt, worden meer risico's gezien. De bedrijven uit cluster BU/sloop die risico's zien, noemden vooral de toegenomen kosten (voor inhuur, materialen en dergelijke). In cluster GWW zitten de risico's in het vinden van personeel, en in cluster GA is dat voor een belangrijk deel de late of vertraagde aanlevering door onderaannemers of leveranciers.

■ **Gevolgen van materiaal tekorten**

Diverse bedrijven kampen met materiaaltekorten. Met als gevolg dat 3 van de 5 bedrijven (59%) vaak niet in staat is om tijdig (volgens planning) op te leveren. Dit brengt een verhoogd risico met zich mee bij het aannemen van nieuw werk.

■ **Beoordeling werkvoorraad: positief**

Sector breed gezien, beoordelen bedrijven hun werkvoorraad positief. Vergeleken met voorgaande jaren, is er sprake van een kleine verschuiving richting lange(re) termijn.

■ **Prijsdruk: toegenomen**

Ongeveer de helft van de bedrijven (48%) is van mening dat de prijsdruk in 2018 op eenzelfde niveau ligt als in de voorgaande jaren. In 2017 was nog 57% die mening toegedaan. Door 2 van 5 bedrijven (39%) is melding gemaakt van een verhoogde prijsdruk in 2018. Vorig jaar was dat nog 1 op 4 bedrijven. Geconcludeerd kan daarom worden dat de prijsdruk is toegenomen.

■ **Werkkapitaal: positief**

Sector breed beschouwd, geven meer dan 9 op 10 bedrijven (93%) aan dat er sprake is van voldoende werkkapitaal. Voor éénmansbedrijven, deze vormen het merendeel van alle Nederlandse aannemerijen (ongeveer 4 op 5 bedrijven), ligt dat percentage op hetzelfde niveau. Bedrijven die aangaven niet over voldoende werkkapitaal te beschikken, noemden als oorzaak dat de afgelopen jaren is ingeteerd op vermogen en dat dit nog niet is aangegroeid.

■ **Omzet uit kernactiviteit: groot**

Bedrijven voeren naast hun specialistische werkzaamheden (hun kernactiviteit) ook andersoortige klussen uit. Sector breed gezien, geven ruim 4 op 5 aannemerijen aan dat hun bedrijfsomzet voor minimaal 90% gerealiseerd wordt uit hun kernactiviteit. Bij bedrijven met 5 of meer werknemers ligt dit aandeel lager.

■ **Verwachting omzetontwikkeling 2018: positief**

Door 57% van de bedrijven wordt gemeld dat de omzetontwikkeling een stabiel beeld laat zien. En 38% spreekt van een toename. Kortom: bedrijven hebben dus een duidelijk positieve verwachting ten opzichte van de behaalde omzet in het voorgaande jaar.

■ **Bedrijfsresultaat: verbeterd**

Door 4 op 5 bedrijven (81%) is gemeld dat het bedrijfsresultaat over het afgelopen jaar (jaar 2017) met winst is afgesloten. Dit is in alle clusters een duidelijke toename ten opzichte van 2014 en 2015. Winst of verlies geven echter onvoldoende uitsluitsel in hoeverre het resultaat tot tevredenheid stemt: het bedrijfsresultaat kan bijvoorbeeld tegenvallen of juist meevallen. Uit de interviews is naar voren gekomen dat, sector breed, 91% tevreden of zeer tevreden is met het behaalde resultaat in 2017. Ook de verwachting van het bedrijfsresultaat over 2018 is bij bijna alle bedrijven gelijk of positief.

■ **Investerings: toegenomen**

Om en nabij de helft van alle bedrijven heeft vorig jaar geïnvesteerd. Van de bedrijven die toen geïnvesteerd hebben, betrof het in 47% machines en gereedschappen. In 2018 geven 7 op 10 bedrijven (69%) aan dat geïnvesteerd is of wordt. Evenals in 2017 ligt de focus op machines en gereedschappen (93%).

■ **Betalingsproblematiek: blijft knellen**

Opdrachtgevers die (te) laat, niet of deels betalen kunnen bedrijven in financiële problemen brengen. Die zijn het grootst in het GWW cluster: 52% komt in kleine of grote problemen als hoofdaannemers (te) laat zijn met betaling, en 58% in het geval dat particulieren de opdrachtgever zijn. Door bedrijven, vooral in het BU/sloop cluster, worden ook financiële problemen genoemd ingeval offertetrajecten opgerekt worden.

■ **Wet Terugdringen Lange Betaaltermijnen**

Op 1 juli 2017 is de Wet Terugdringen Lange Betaaltermijnen in werking getreden voor grotere ondernemingen. Doel ervan is een einde te maken aan onredelijk lange betaaltermijnen alsook het straffeloos laat zijn met betalingen. Door bedrijven is gemeld dat de werking van de nieuwe wet nog niet merkbaar (90%) is. In het GWW cluster meldt zelfs 98% dat een verbeterd betaalgedrag bij opdrachtgevers nog onmerkbaar is.

1 Inleiding

Aan de hand van telefonische interviews heeft Panteia ontwikkelingen van de sector bouw en infrastructuur vastgelegd. Dit rapport doet daarvan verslag. Onderscheiden worden een drietal clusters van aannemerijen. Deze zijn als volgt te omschrijven:

- Aannemers Burgerlijke en Utiliteitsbouw (B&U) plus Bouw- en Sloopbedrijven;
- Aannemers grond-, weg- en waterbouw & mechanische straatbedrijven (GWW);
- Gespecialiseerde aannemers (GA).

Leeswijzer

De interviewresultaten worden besproken in het hierna volgende hoofdstuk. Voor een onderzoekverantwoording wordt naar het laatste hoofdstuk verwezen.

2 Onderzoeksresultaten

2.1 Inleiding

Het voorliggende rapport beschrijft de resultaten van de, in eind oktober en begin november 2018, gehouden telefonische interviews. Dat is de tiende meting in de reeks. Tot en met eind 2016 zijn steeds twee metingen per jaar uitgevoerd: één meting in het voorjaar en één in het najaar. Daarvan is sinds 2017 afgeweken en is gekozen voor een enkele, maar iets uitgebreidere, meting per jaar.

Er is door een representatieve steekproef van MKB-bedrijven medewerking verleend aan de interviews. De onderzoekverantwoording van deze "Monitor MKB Bouw & Infra" is opgenomen in hoofdstuk 3.

Waar de gepresenteerde tabellen in deze rapportage betrekking hebben op de resultaten van de onderhavige monitor, is sprake van een witte achtergrond. De tabelcijfers met een lichtgekleurde achtergrond (lichtblauw) zijn afkomstig uit oudere metingrapportages.

Dit rapport is een monitorrapportage. De tabellen geven de interviewrespons weer. Het onderzoeksdoel is het verkrijgen van inzicht in achtergronden, ontwikkelingen en meningen van de aannemerijen die geïnterviewd zijn. Deze rapportage toont ook de resultaten uit eerdere monitormetingen, voor zover er sprake is van een ongewijzigde vraagstelling.

2.2 Instroom van personeel

In deze paragraaf komt de instroom van personeel ter sprake, alsook eventuele vacatures.

Nieuw personeel

In de periode januari 2018 tot en met eind augustus 2018 is door bijna 1 op 10 bedrijven (9%) nieuw personeel aangetrokken. Bij ruim 9 op 10 bedrijven (91%) is dat niet het geval. Sector breed gezien, verschilt dit beeld weinig van dat in voorgaande jaren. Als de resultaten vanaf 2016 beschouwd worden dan lijkt de instroom langzaam en gering, maar gestaag, toe te nemen.

Tabel 2.2.1: Nieuw personeel

Panteia 2018 / A17

nieuw personeel aangetrokken:	periode 2014-2015				periode 2015-2016				jaar 2017				jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
ja	9%	22%	6%	10%	4%	10%	8%	5%	5%	13%	6%	6%	5%	27%	9%	9%
nee	91%	78%	94%	90%	96%	90%	92%	95%	95%	87%	94%	94%	95%	73%	91%	91%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Daar waar wel nieuw personeel werd aangesteld, beperkte dit zich over het algemeen tot maar één persoon of enkele personen (84%=35%+49%). In cluster GWW zijn vaker meer dan één persoon in dienst getreden.

Tabel 2.2.2: Omvang instroom

omvang nieuw aangesteld personeel:	jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
1 medewerker	43%	16%	49%	35%
2 à 5 medewerkers	43%	59%	45%	49%
6 à 10 medewerkers	6%	23%	4%	12%
11 of meer medewerkers	8%	2%	2%	4%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A18_1

Waar één nieuwe enkele medewerker in dienst kwam, betrof dit vooral een uitvoerende functie op de werkplaats (68%). In cluster BU/sloop was dat aandeel lager: bijna de helft (48%) was uitvoerend en een kwart (26%) was leidinggevend op de bouwplaats.

Tabel 2.2.3: Functie van nieuwe medewerker

functie aangestelde medewerker:	jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
niet werkend op bouwplaats	13%	8%	4%	8%
leidinggevend op bouwplaats	26%	8%	0%	13%
uitvoerend op bouwplaats	48%	55%	92%	68%
ondersteunend op bouwplaats	13%	29%	4%	11%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A19

In de gevallen waarin sprake was van meer dan één nieuw aangestelde medewerker geeft de volgende tabel inzicht waar het accent van hun werkzaamheden ligt. Ook hier handelde het om "uitvoerende functies op de bouwplaats" (46%).

Tabel 2.2.4: Hoofdfunctie van aangestelde medewerkers

Panteia 2018 / A20

functie aangestelde medewerkers:	periode 2014-2015				periode 2015-2016				jan t/m aug 2017				jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
niet werkend op bouwplaats	24%	20%	3%	19%	11%	43%	0%	12%	17%	15%	12%	15%	19%	6%	14%	12%
leidinggevend op bouwplaats	6%	10%	13%	8%	0%	0%	9%	3%	8%	12%	13%	10%	4%	22%	10%	13%
uitvoerend op bouwplaats	57%	55%	73%	59%	78%	54%	61%	70%	59%	34%	57%	54%	38%	44%	64%	46%
ondersteunend op bouwplaats	8%	15%	9%	10%	7%	3%	30%	13%	13%	31%	13%	17%	29%	28%	11%	25%
anders	5%	0%	2%	4%	4%	0%	0%	2%	3%	8%	4%	4%	10%	1%	0%	4%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

2.3 Openstaande vacatures

Bedrijven zijn gevraagd of er momenteel openstaande vacatures zijn. Door 12% is daar bevestigend op geantwoord. Sector breed gezien, is dit beeld nagenoeg ongewijzigd in vergelijking met een jaar geleden. Als de clusters apart beschouwd worden, dan zijn wel verschillen te zien. Vooral een toename van het aantal openstaande vacatures in sector GWW valt dan op.

Tabel 2.3.1: Openstaande vacatures

Panteia 2018 / A30

heeft vacatures:	jaar 2015				jaar 2016				jan t/m aug 2017				jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
ja	5%	11%	5%	6%	6%	5%	5%	5%	8%	13%	18%	11%	5%	29%	22%	12%
nee	95%	89%	95%	94%	94%	95%	95%	95%	92%	87%	82%	89%	95%	71%	78%	88%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Het aantal openstaande vacatures is als volgt. Bij 3 op 4 bedrijven waar sprake is van openstaande vacatures, handelt het om één (24%) dan wel om enkele personen (51%). Let wel, een onvervulde vacature bij kleine bedrijven kan een flink capaciteitstekort betekenen en zodoende veel impact hebben. Het niet kunnen vervullen van vacatures kan erop duiden dat geschikt personeel niet eenvoudig te vinden is.

Tabel 2.3.2: Omvang openstaande vacatures

aantal vacatures:	jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
1 medewerker	20%	44%	14%	24%
2 à 5 medewerkers	62%	33%	55%	51%
6 à 10 medewerkers	4%	20%	7%	10%
11 à 19 medewerkers	3%	2%	20%	11%
20 of meer medewerkers	11%	1%	4%	4%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A30a

Aan bedrijven met vacatures is gevraagd om één aspect te noemen waarop de meeste nadruk ligt bij het aantrekken van nieuw personeel. Dat blijkt vooral vakbekwaamheid (62%) te zijn. Genoten opleiding en lage loonkosten zijn zelden of niet als meest belangrijkste aspect gemeld. Ook verschillende andere wensen zijn genoemd (17%). Bij nadere analyse ervan kon deze respons bijna geheel herleid worden naar omschrijvingen als werkmentaliteit, werkmotivatie, leergierigheid.

Tabel 2.3.3: Nadruk bij het aantrekken van personeel

nadruk bij het aantrekken van nieuw personeel:	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
veel ervaring	22%	22%	15%	19%	12%	34%	18%	36%	7%	1%
lage loonkosten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
goede opleiding	2%	5%	0%	2%	0%	5%	0%	0%	5%	3%
vakbekwaam	56%	68%	62%	62%	70%	50%	64%	50%	47%	85%
anders (zoals werkmentaliteit)	20%	5%	23%	17%	18%	11%	18%	14%	41%	11%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / Z01

Ontwikkeling personeelsbestand in 2018

De geïnterviewde bedrijven is vervolgens gevraagd hoe het personeelsbestand in 2018 zich naar verwachting zal ontwikkelen. Door 8% werd een personeelstoename gemeld. De meeste bedrijven (90%) waren echter van mening dat het personeelsbestand amper of niet zal wijzigen. Sector breed beschouwd, komt dit beeld overeen met vorig jaar.

Tabel 2.3.4: Verwachte ontwikkeling personeelsbestand in 2018

verwachte ontwikkeling van het personeelsbestand over geheel 2018:	jan2018 tot jan2019			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
toename	5%	17%	10%	8%
gelijk blijven	94%	79%	86%	90%
afname	1%	4%	4%	2%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A52

Bedrijven die een personeelsgroei voorzagen, is naar de omvang ervan gevraagd. Bijna 2 op 3 bedrijven (65%) gaan uit van een toename met maximaal 5 medewerkers. En ruim 9 op 10 bedrijven (92%=65%+27%) melden een toename van maximaal 10 werknemers.

Tabel 2.3.5: Te verwachten personeelsgroei over geheel 2018

verwachte personeelstoename:	in jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
1 à 5 medewerkers	81%	48%	55%	65%
6 à 10 medewerkers	5%	50%	41%	27%
11 à 20 medewerkers	3%	1%	4%	3%
21 of meer medewerkers	11%	1%	0%	5%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A53

2.4 Inleen en inhuur

Door 69% van de geïnterviewde bedrijven is gemeld dat zij in 2018 personeel hebben ingeleend of hebben ingehuurd. Sector breed beschouwd, is dat een toename ten opzichte van afgelopen jaar. Vooral cluster BU/sloop laat een toename aan inleen en inhuur zien.

Tabel 2.4.1: Inleen en inhuur

Panteia 2018 / A37

inleen of inhuur:	periode 2014-2015				periode 2015-2016				jan t/m aug 2017				jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
ja	69%	76%	69%	70%	72%	44%	62%	67%	59%	62%	59%	59%	74%	58%	63%	69%
nee	31%	24%	31%	30%	28%	56%	38%	33%	41%	38%	41%	41%	26%	42%	37%	31%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Een indruk van de inleen- en inhuuromvang, uitgedrukt in manweken, is getoond in de hierna volgende tabel. In 4 op 10 gevallen handelde het om niet meer dan 20 manweken werk. Anders gezegd: in 6 op 10 gevallen is dus sprake van omvangrijkere inleen of inhuur. Dat is structureel. Dit betekent dat toename van de bedrijvigheid vooral door tijdelijk personeel wordt opgevangen.

Tabel 2.4.2: Omvang van inleen en inhuur

omvang inleen of inhuur in manweken:	jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
1 à 5 manweken	15%	6%	16%	14%
6 à 10 manweken	14%	13%	8%	12%
11 à 20 manweken	15%	12%	12%	14%
21 à 50 manweken	18%	16%	11%	16%
51 of meer manweken	39%	53%	54%	44%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A38_1

Aan aannemerijen die aangaven personeel te hebben ingeleend of ingehuurd, is gevraagd of deze tijdelijke medewerkers voldoende vakbekwaam waren voor de toegewezen taken en werkzaamheden. In bijna 9 op 10 gevallen (89%) werd daarop positief geantwoord.

Tabel 2.4.3: Vakbekwaamheid van inleen en inhuur

vakbekwaamheid van nieuw personeel	jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
ja, voldoende vakbekwaam	90%	92%	85%	89%
nee, onvoldoende vakbekwaam	10%	8%	15%	11%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / W01a

Daar waar het oordeel negatief was, is doorgevraagd. Het bleek vooral te handelen om vakinhoudelijke gebreken (85%).

Tabel 2.4.4: Gebrek aan bekwaamheid van inleen en inhuur

typering gebrek aan vakbekwaamheid:	in jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
algemene vaardigheden	2%	14%	9%	5%	0%	0%	30%	14%	11%	6%
vakinhoudelijk	89%	33%	87%	85%	100%	71%	53%	67%	78%	74%
inzicht en aanleg	9%	53%	4%	10%	0%	29%	17%	19%	11%	20%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / W01b

Aanvullend is gevraagd hoe dit probleem is opgelost. Inzet als hulpje van een ervaren medewerker (20%) werd regelmatig genoemd. Maar vaker (66%) is sprake geweest van wegsturen en vervolgens iemand anders inlenen of inhuren.

Tabel 2.4.5: Opvang onbekwaamheid van inleen en inhuur

opvang gebrek vakbekwaamheid:	in jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
geen probleem, is snel te leren	13%	0%	3%	9%	0%	38%	0%	14%	0%	0%
inzet als hulp ervaren medewerker	17%	55%	19%	20%	0%	48%	27%	53%	45%	84%
interne (bij)scholing	3%	28%	4%	5%	0%	0%	22%	19%	27%	16%
anders (met name weggezonden)	67%	17%	74%	66%	100%	14%	51%	14%	28%	0%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / W02

Geïnterviewde bedrijven is gevraagd of vakbekwame inhuur over het algemeen gemakkelijk dan wel moeilijk te vinden is. Sector breed gezien, geven bijna 3 op 4 bedrijven (74%) aan dat het moeilijk is vakbekwaam personeel te vinden.

Tabel 2.4.6: Vinden van vakbekwame inleen en inhuur

	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
vinden van vakbekwame inhuur:										
gemakkelijk	20%	4%	22%	19%	21%	10%	11%	6%	13%	4%
moeilijk	74%	66%	77%	74%	72%	80%	88%	94%	84%	86%
varieert, kan geen antwoord geven	6%	30%	1%	7%	7%	10%	1%	0%	3%	10%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / VX02

Gevraagd is vervolgens naar voorkeuren of wensen bij het aantrekken van personeel. Door 3 van de 5 bedrijven (61%) is een voorkeur voor tijdelijke werknemers uitgesproken.

Tabel 2.4.7: Voorkeur bij aantrekken personeel

	jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
voorkeur of wens bij aantrekken van nieuw personeel				
buitenlandse werknemers	6%	8%	4%	6%
tijdelijk personeel (ZZP, inhuur)	71%	32%	56%	61%
vast personeel	7%	22%	19%	12%
geen voorkeur	2%	17%	1%	4%
anders	13%	13%	15%	14%
weet (nog) niet, wil niet zeggen	1%	8%	5%	3%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia (2018 / VX03)

Tijdens interviews is ook de voorkeur van bedrijven, voor wat betreft vakbekwaamheid en ervaring van nieuw personeel, ter sprake gebracht. Zo'n 3 op 4 bedrijven (74%) hebben een duidelijke voorkeur voor ervaren en/of vakbekwaam nieuw personeel. Door bijna 1 op 6 bedrijven (16%) zijn ook andere voorkeuren genoemd. Die waren te herleiden tot vooral geen directe of specifieke voorkeur, alsook werkmotivatie en leergierigheid.

Tabel 2.4.8: Voorkeur vakbekwaamheid/ervaring nieuw personeel

	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
voorkeur met betrekking tot niveau van vakbekwaamheid en ervaring van nieuw personeel										
vooral ervaren en/of vakbekwaam	72%	65%	82%	74%	72%	79%	79%	86%	80%	83%
vooral onervaren of ongeschoold	12%	18%	2%	10%	10%	12%	11%	14%	7%	2%
anders	16%	17%	16%	16%	18%	9%	10%	0%	13%	15%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / VX04

2.5 Uitstroom

In deze paragraaf komt de uitstroom van personeel ter sprake. Sector breed beschouwd, verschilt de uitstroom weinig met de resultaten uit voorgaande jaren. In cluster GWW is het personeelsverloop het grootst (24%), en laat ten opzichte van

voorgaande jaren een stijging zien.

Tabel 2.5.1: Uitstroom van personeel

Panteia 2018 / A24

	periode 2014-2015				periode 2015-2016				jan t/m aug 2017				jan t/m aug 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
personeel vertrokken:																
ja	10%	23%	7%	10%	4%	8%	6%	5%	4%	10%	5%	5%	4%	24%	8%	7%
nee	90%	77%	93%	90%	96%	92%	94%	95%	96%	90%	96%	95%	96%	76%	92%	93%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

De uitstroom van personeel had steeds betrekking op een klein aantal medewerkers: één medewerker (34%) of enkele medewerkers (61%).

Tabel 2.5.2: Omvang van uitstroom

	jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
omvang vertrokken personeel:				
1 medewerker	55%	11%	41%	34%
2 à 5 medewerkers	36%	86%	55%	61%
6 à 10 medewerkers	6%	2%	2%	3%
11 of meer medewerkers	3%	1%	2%	2%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A25_1

2.6 Risico's door wijzigende marktmogelijkheden

Sector breed beschouwd, zien ruwweg 3 op 4 bedrijven (74%) geen risico's in de huidige economische ontwikkelingen en de snel wijzigende marktmogelijkheden. De verschillen tussen de drie clusters zijn beperkt. Wel wijkt de beantwoording van kleine bedrijven af in vergelijking met grote bedrijven: grote bedrijven zien meer risico's.

Tabel 2.6.1: Nieuwe risico's

Panteia 2018 / Q01a

	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
brengen huidige economische ontwikkelingen en snel wijzigende marktmogelijkheden risico's mee:										
ja	23%	31%	30%	26%	21%	36%	54%	48%	80%	59%
nee	77%	69%	70%	74%	79%	64%	46%	52%	20%	41%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bedrijven die wel risico's zien, is daarop gevraagd welke dat in hun optiek zijn. In het cluster BU/sloop kwam vooral de kostentoeename voor inhuur en/of materialen naar voren (46%). Bij cluster GWW speelde hoofdzakelijk het moeilijk vinden van nieuw personeel (73%) en bij cluster GA lag de problematiek vooral in late of vertraagde aanleveringen door onderaannemers of leveranciers (31%), hogere eisen van opdrachtgevers (26%) en vinden van nieuw personeel (26%).

Tabel 2.6.2: Risico categorieën

risico categorie:	jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
toename van concurrentie	27%	11%	0%	19%
kostentoeename (voor inhuur, materialen, enz)	46%	11%	17%	37%
personeel (al of niet vakbekwaam en/of ervaren) is moeilijk te vinden	24%	73%	26%	29%
late of vertraagde aanlevering door onderaannemers en/of leveranciers	3%	4%	31%	9%
vergunningen verkrijgen wordt lastiger dan wel geschiedt trager	0%	0%	0%	0%
opdrachtgevers stellen hogere eisen	0%	1%	26%	6%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / Q01b

Aan geïnterviewde bedrijven is gevraagd of ze tekort hebben aan materialen, en zo ja wat de gevolgen daarvan zijn voor de projectuitvoering. Door 3 op 5 bedrijven (59%) wordt gewezen op de planning die dan niet gehaald kan worden. Ook een verhoogd risico bij het aannemen van nieuw werk (22%) is regelmatig te berde gebracht.

Tabel 2.6.3: Gevolgen van materiaal tekort

bedrijven met tekort aan materiaal, en de gevolgen daarvan voor hun project(en):	jaar 2018
planning wordt niet gehaald	59%
boete door te late oplevering	0%
kostentoeename vanwege doorbetaling personeel	3%
verhoogd risico bij het aannemen van nieuw werk anders	22%
totaal	100%

Panteia 2018 / Q02

2.7 Werkvoorraad

Bedrijven zijn gevraagd naar de huidige bedrijfswerkvoorraad, uitgedrukt in manweken. Vergelijking met de sector-brede situatie een jaar geleden laat zien dat sprake is van een kleine verschuiving in de richting van de lange(re) termijn. Dit speelt vooral in het BU/sloop cluster. Cluster GWW laat daarentegen een stabiel beeld zien.

Tabel 2.7.1: Indicatie van de huidige werkvoorraad

Panteia 2018 / A38b

huidige werkvoorraad:	jaar 2015				jaar 2016				jaar 2017				jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
minder dan 10 weken	29%	42%	34%	31%	37%	20%	37%	35%	33%	26%	18%	28%	19%	21%	12%	17%
10 tot/met 19 weken	32%	40%	28%	32%	24%	30%	26%	25%	30%	27%	30%	30%	19%	26%	20%	20%
20 weken of meer	39%	17%	34%	35%	36%	39%	30%	35%	37%	46%	52%	42%	62%	47%	68%	62%
kan/wil niet zeggen, weet niet	0%	1%	4%	2%	3%	11%	7%	5%	0%	1%	0%	0%	0%	6%	0%	1%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Voor een beter inzicht is bedrijven aanvullend gevraagd hun huidige werkvoorraad te beoordelen. Voldoende of onvoldoende? Dat beeld is positief, zoals te zien is in de volgende tabel: sector breed gezien, is 90% (60%+30%) van mening dat hun werkvoorraad als goed tot zeer goed gekenmerkt kan worden. Een vergelijking met de werkvoorraadbeoordelingen in het vorige jaar, laat zien dat vooral de clusters BU/sloop en GWW een toegenomen tevredenheid over hun werkvoorraad tonen.

Tabel 2.7.2: Beoordeling werkvoorraad

Panteia 2018 / A38c

	jaar 2015				jaar 2016				jaar 2017				jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
beoordeling werkvoorraad:																
heel goed	30%	13%	22%	26%	40%	25%	29%	36%	42%	27%	59%	46%	63%	55%	56%	60%
tamelijk goed	40%	42%	53%	44%	39%	47%	40%	40%	43%	67%	40%	44%	23%	36%	43%	30%
niet goed en nietslecht	18%	13%	21%	19%	18%	5%	21%	17%	11%	2%	1%	7%	5%	9%	1%	4%
tamelijk slecht	7%	22%	3%	7%	2%	3%	8%	4%	4%	3%	0%	3%	5%	0%	0%	3%
heel slecht	5%	10%	1%	4%	1%	20%	2%	3%	0%	1%	0%	0%	4%	0%	0%	3%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tijdens de interviews is ook gevraagd naar de verwachte ontwikkeling van hun werkvoorraad in de tweede helft van dit jaar. Sector breed gezien, vertoont die een vergelijkbaar beeld als vorig jaar. Meer dan de helft (54%) geeft aan dat de ontwikkeling onveranderd zal blijven, en 42% van de bedrijven (28%+14%) voorziet verbetering van de werkvoorraad. In 2015 lag dat percentage lager (31%).

Tabel 2.7.3: Toekomstverwachting werkvoorraad

Panteia 2018 / A38d

	jaar 2015				jaar 2016				jaar 2017				jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
verwachting ontwikkeling werkvoorraad:																
sterk verbeteren	2%	5%	8%	4%	6%	12%	17%	10%	16%	14%	23%	18%	13%	25%	12%	14%
iets verbeteren	26%	19%	32%	27%	38%	30%	31%	35%	35%	20%	17%	29%	32%	28%	18%	28%
ongeveer gelijk blijven	58%	53%	45%	54%	54%	46%	39%	49%	41%	54%	50%	44%	50%	43%	64%	54%
iets verslechteren	10%	20%	7%	10%	0%	2%	3%	1%	1%	2%	1%	1%	5%	2%	4%	4%
sterk verslechteren	3%	0%	1%	2%	0%	0%	0%	0%	3%	0%	0%	2%	0%	0%	1%	0%
wil/kan niet zeggen, weet niet	1%	3%	7%	3%	1%	10%	10%	5%	4%	10%	9%	6%	0%	2%	1%	0%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

2.8 Ontwikkeling van druk op de prijzen

In deze paragraaf komt de prijsdruk ter sprake. Over het algemeen, voelt ongeveer de helft (48%) van de bedrijven een onveranderde prijsdruk. Van een toename van de prijsdruk maken bijna 2 op 5 bedrijven (39%=29%+10%) melding.

Tabel 2.8.1: Ontwikkeling van de prijsdruk

Panteia 2018 / A38e

	jaar 2016				jaar 2017				jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
verwachting ontwikkeling prijsdruk:												
sterk toegenomen	5%	4%	12%	7%	5%	2%	5%	5%	8%	7%	17%	10%
iets toegenomen	20%	19%	26%	22%	15%	15%	36%	20%	24%	25%	40%	29%
ongeveer gelijk blijven	67%	75%	45%	62%	62%	67%	38%	57%	56%	47%	32%	48%
iets afgenomen	8%	2%	15%	9%	11%	14%	19%	13%	6%	21%	8%	8%
sterk afgenomen	0%	0%	2%	1%	7%	2%	2%	5%	6%	0%	3%	5%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Vergelijking van de prijsdruk met die van voorgaande jaren laat (sector breed) zien dat de mening langzaam lijkt te verschuiven van gelijkblijvende prijsdruk richting toegenomen prijsdruk. Dit beeld geldt ook voor alle drie onderscheiden clusters.

2.9 Werkkapitaal

Aan het geïnterviewde bedrijf is gevraagd of ze momenteel over voldoende werkkapitaal beschikken. Sector breed werd dat door 93% bevestigd. Voor de éénmanszaken, het handelt hier om ruwweg 4 van de 5 Nederlandse aannemerijen, ligt dat percentage op ongeveer hetzelfde niveau (94%).

Tabel 2.9.1: Voldoende werkkapitaal

	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
voldoende werkkapitaal:										
ja	94%	97%	89%	93%	94%	85%	98%	89%	87%	98%
nee	6%	3%	11%	7%	6%	15%	2%	11%	13%	2%
totaal	100%	75%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / VX05a

Bedrijven die zeiden niet over voldoende werkkapitaal te beschikken (7%), is aanvullend gevraagd naar de reden daarvan. Vooral het feit dat in het afgelopen jaar of jaren is ingeteerd op vermogen (31%) werd genoemd. Daarnaast zijn een veelheid aan oorzaken (67%) genoemd die bijna volledig te relateren waren aan liquiditeitsproblemen door voorfinanciering en (te) late betaling door opdrachtgevers.

Tabel 2.9.2: Oorzaken onvoldoende werkkapitaal

Panteia 2018 / VX05b

	jan t/m aug 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
onvoldoende werkkapitaal door:										
afgelopen jaar is ingeteerd op vermogen, is nog niet aangegroeid	16%	0%	50%	31%	20%	47%	100%	43%	29%	0%
stijgende kosten, niet doorrekenbaar aan klant	2%	0%	1%	2%	13%	26%	100%	18%	29%	0%
onderaannemers houden zich niet aan prijsafspraken	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
leveranciers verhogen hun prijzen	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%	15%	0%
anders (vooral liquiditeitsproblemen door voorfinanciering, late betaling)	81%	100%	48%	67%	80%	53%	0%	39%	28%	100%

2.10 Opdrachtgevers en kernactiviteit

Een indruk van de clientèle wordt in de volgende tabel getoond. Over het algemeen worden opdrachten aangenomen van meerdere typen opdrachtgevers. De tabel is naar een totaal van 100% geschaald ter bevordering van de leesbaarheid en interpreteerbaarheid. Het merendeel van opdrachtgevers valt in de categorie particuliere consumenten (37%) en hoofdaannemers (33%). Naarmate de omvang van een bedrijf toeneemt, neemt het aandeel hoofdaannemers toe en neemt het aandeel particuliere consumenten af. Het zijn vooral de kleine bedrijven (1 à 4 werknemers) die voor particuliere consumenten werken.

Tabel 2.10.1: Opdrachtgevers

verdeling over opdrachtgevers:	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
hoofdaannemers	16%	43%	68%	33%	29%	44%	55%	49%	54%	32%
collega gespecialiseerde aannemers	16%	2%	5%	11%	13%	6%	7%	3%	3%	5%
gemeentes, overheden	1%	12%	3%	3%	3%	3%	6%	11%	11%	19%
woningcorporaties	1%	2%	2%	1%	1%	2%	5%	6%	15%	21%
particuliere bedrijfsleven	16%	14%	12%	15%	15%	12%	12%	15%	7%	15%
particuliere consumenten	50%	27%	10%	37%	39%	33%	15%	16%	10%	8%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A39

Naast hun specialisme voeren veel bedrijven ook andersoortige klussen uit. Om daarin inzicht te krijgen, is gevraagd is naar de gerealiseerde omzet uit de kernactiviteit. De kernactiviteit is daarbij te omschrijven als de werkzaamheden die rechtstreeks gerelateerd zijn aan de branche waarin het bedrijf actief is. Sector breed beschouwd, geeft het merendeel van de bedrijven (82%) aan dat de gerealiseerde bedrijfsomzet voor minimaal 90% afkomstig is uit hun kernactiviteit.

Tabel 2.10.2: Aandeel kernactiviteit in de omzet

aandeel omzet gerealiseerd uit kernactiviteit van het bedrijf:	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
minder dan 40%	1%	0%	0%	0%	0%	2%	2%	0%	0%	2%
40% tot 60%	0%	0%	3%	1%	1%	0%	0%	3%	2%	4%
60% to 80%	10%	11%	2%	8%	8%	4%	16%	9%	15%	11%
80% tot 90%	6%	6%	9%	7%	7%	10%	7%	14%	5%	4%
90% of meer	83%	78%	82%	82%	82%	84%	70%	74%	78%	79%
kan/wil niet zeggen, weet niet	0%	5%	4%	2%	2%	0%	5%	0%	0%	0%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A39a

Bedrijven met 5 of meer werknemers blijken over het algemeen een stuk minder gespecialiseerd te zijn. Dat strookt geheel met het verwachtingspatroon.

2.11 Omzetontwikkeling

De verwachting van de totale omzetontwikkeling over 2018 ten opzichte van de omzet in 2017 is gegeven in de volgende tabel. Dat beeld is positief: 57% geeft aan dat er sprake is van stabilisatie. En 38% spreekt van een toename. Er is dus sprake van een positieve verwachting.

Tabel 2.11.1: Verwachting omzet 2018 vergeleken met behaalde omzet 2017

omzetontwikkeling 2018 ten opzichte van 2017:	cluster				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
neemt toe	35%	36%	47%	38%	36%	42%	45%	38%	48%	39%
blijft gelijk	60%	62%	47%	57%	60%	52%	50%	56%	42%	53%
neemt af	5%	2%	6%	5%	4%	6%	5%	6%	10%	8%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A43

In de volgende tabel is de verwachting van de omzetontwikkeling getoond per soort opdrachtgever. In alle clusters wordt uitgegaan van een omzettoename door werk bij particuliere consumenten, hoofdaannemers en particuliere bedrijfsleven.

Tabel 2.11.2: Omzetontwikkeling per opdrachtgever

Panteia 2017 / A43a-e

omzetontwikkeling 2018 ten opzichte van 2017 naar opdrachtgever:	cluster BU/sloop				cluster GWW				cluster GA			
	neemt toe	blijft gelijk	neemt af	totaal	neemt toe	blijft gelijk	neemt af	totaal	neemt toe	blijft gelijk	neemt af	totaal
hoofdaannemers	31%	68%	1%	100%	48%	50%	2%	100%	59%	32%	9%	100%
gemeentes, overheden	8%	91%	1%	100%	20%	77%	3%	100%	23%	27%	5%	100%
woningcorporaties	5%	92%	3%	100%	1%	98%	1%	100%	26%	65%	9%	100%
particuliere bedrijfsleven	38%	53%	9%	100%	39%	56%	5%	100%	39%	56%	5%	100%
particuliere consumenten	55%	39%	6%	100%	49%	49%	2%	100%	46%	51%	3%	100%

Bedrijven die een omzettoename dan wel -afname verwachten, is gevraagd naar de hoogte van het verwachtingspercentage. Daar waar een omzettoename werd verwacht, wordt sector breed 19% toename voorspeld. Wordt een omzetafname verwacht, dan werd 22% afname voorspeld: let wel, deze laatst genoemde categorie omvat een gering aantal bedrijven.

Tabel 2.11.3: Verwachting omzetontwikkeling ten opzichte van omzet 2017

omzetontwikkeling ten opzichte van 2017:	cluster				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
gemiddelde toename	21%	38%	13%	19%	18%	26%	17%	18%	16%	15%
gemiddelde afname	22%	20%	23%	22%	22%	50%	17%	15%	10%	9%

Panteia 2018 / A47-A48

2.12 Bedrijfsresultaat

Gevraagd is naar de verwachting van het 2018 bedrijfsresultaat. Die beweegt zich (in alle clusters) in de richting "toename".

Tabel 2.12.1: Verwachting bedrijfsresultaat 2018

Panteia 2018 / A51b

verwachting bedrijfsresultaat in dit jaar:	jaar 2015				jaar 2016				jaar 2017				jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
winst	74%	73%	65%	71%	82%	69%	71%	79%	81%	81%	82%	81%	83%	81%	95%	86%
rond de nul	14%	20%	25%	17%	11%	26%	17%	13%	12%	16%	14%	13%	12%	17%	4%	10%
verlies	5%	3%	7%	5%	2%	4%	11%	5%	7%	3%	4%	6%	5%	0%	1%	4%
kan/wil niet zeggen, weet niet	7%	4%	3%	7%	4%	0%	0%	3%	0%	0%	0%	0%	0%	2%	0%	0%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Deze positieve verwachting van het bedrijfsresultaat wordt zowel door kleine als grote bedrijven genoemd. Het minst positief blijken de grote bedrijven te zijn met 50 of meer werknemers.

Tabel 2.12.2: Verwachting bedrijfsresultaat 2018 naar bedrijfsomvang

verwachting bedrijfsresultaat in dit jaar naar bedrijfsomvang:	aantal werknemers					
	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
winst	85%	93%	92%	94%	90%	72%
rond de nul	11%	4%	5%	4%	10%	15%
verlies	4%	2%	0%	2%	0%	12%
kan/wil niet zeggen, weet niet	0%	1%	3%	0%	0%	1%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A51b

Geïnterviewde bedrijven is daarnaast gevraagd naar de mate van tevredenheid over het behaalde bedrijfsresultaat in het voorgaande jaar. Sector breed beschouwd, geven meer dan 9 op 10 bedrijven (92%=56%+36%) aan tevreden of zelfs zeer tevreden te zijn. Dit beeld wordt in alle clusters waargenomen.

Tabel 2.12.3: Tevredenheid over bedrijfsresultaat 2017

Panteia 2018 / A50

tevredenheid over het behaalde bedrijfsresultaat:	jaar 2014				jaar 2015				jaar 2016				jaar 2017			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
zeer tevreden	23%	13%	8%	18%	27%	5%	18%	23%	35%	38%	22%	31%	42%	16%	29%	36%
tamelijk tevreden	56%	53%	68%	61%	62%	90%	64%	65%	54%	54%	61%	56%	52%	72%	62%	56%
tamelijk ontevreden	10%	19%	14%	12%	4%	3%	15%	7%	7%	6%	12%	9%	1%	12%	5%	4%
zeer ontevreden	5%	14%	8%	6%	5%	3%	1%	4%	0%	2%	4%	1%	5%	0%	4%	4%
kan/wil niet zeggen, weet niet	4%	1%	2%	3%	3%	0%	2%	3%	4%	0%	1%	3%	0%	0%	0%	0%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

De mate van tevredenheid hoeft niet per sé te betekenen dat het bedrijfsresultaat positief is. Het kan bijvoorbeeld duiden op een meevallend resultaat. Er is daarom ook gevraagd of er vorig jaar sprake was van winst of verlies. In alle clusters gaven meer dan 4 op 5 bedrijven aan dat sprake was van winst.

Tabel 2.12.4: Behaalde bedrijfsresultaat in voorliggende jaren

Panteia 2018 / A51a

behaalde bedrijfsresultaat in afgelopen jaar:	jaar 2014				jaar 2015				jaar 2016				jaar 2017			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
winst	75%	69%	55%	34%	74%	73%	65%	71%	82%	69%	71%	79%	81%	81%	82%	81%
rond de nul	11%	18%	23%	54%	14%	20%	25%	17%	11%	26%	17%	13%	12%	16%	14%	13%
verlies	7%	7%	17%	8%	5%	3%	7%	5%	2%	4%	11%	5%	7%	3%	4%	6%
kan/wil niet zeggen, weet niet	7%	6%	5%	4%	7%	4%	3%	7%	4%	0%	0%	3%	0%	0%	0%	0%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Gevraagd is verder naar de ontwikkelrichting van het bedrijfsresultaat over 2018. Door ongeveer 1 op 16 bedrijven (6%) wordt een afname van het bedrijfsresultaat voorzien. Sector breed gaan meer dan 9 op 10 bedrijven uit van een gelijk of beter bedrijfsresultaat over 2018.

Tabel 2.12.5: Ontwikkelrichting van het bedrijfsresultaat in 2018

Panteia 2018 / A51

	jaar 2015				jaar 2016				jaar 2017				jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
verwachting ontwikkeling bedrijfsresultaat huidige jaar:																
toenemen	29%	26%	50%	34%	29%	29%	38%	31%	55%	35%	65%	57%	67%	57%	68%	66%
gelijk blijven	59%	48%	42%	54%	51%	43%	39%	47%	36%	57%	31%	36%	27%	41%	24%	27%
afnemen	7%	23%	5%	8%	14%	27%	15%	15%	9%	8%	4%	7%	6%	2%	7%	6%
kan/wil niet zeggen, weet niet	5%	3%	3%	4%	7%	1%	9%	7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

2.13 Investerings

Aan bedrijven is gevraagd in welke rubrieken vorig jaar is geïnvesteerd. Ongeveer de helft (47%) heeft geïnvesteerd in machines en gereedschappen. In cluster BU/sloop heeft meer dan de helft (54%) daarvoor geld uitgetrokken.

Tabel 2.13.1: Investerings in 2017

	cluster				aantal werknemers						
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+	
gedane investeringen in 2017:											
machines, gereedschappen	54%	37%	42%	47%	53%	40%	33%	35%	31%	24%	
ICT-toepassingen	14%	11%	17%	14%	13%	15%	18%	22%	23%	24%	
huisvesting	1%	4%	4%	3%	1%	4%	8%	7%	7%	11%	
opleidingen	11%	25%	11%	14%	11%	13%	25%	21%	25%	27%	
in andere zaken	15%	20%	26%	19%	18%	28%	14%	14%	14%	15%	
kan/wil niet zeggen, weet niet	4%	3%	0%	3%	3%	0%	1%	1%	0%	0%	
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

Panteia 2018 / A58

Aanvullend is de vraag gesteld of dit jaar geïnvesteerd is of dat, nog voor het einde van het jaar, geïnvesteerd zal gaan worden. Bijna 3 op 4 bedrijven (73%=69%+4%) heeft erop bevestigend gereageerd.

Tabel 2.13.2: Investerings in 2018 of plannen daartoe

	jaar 2018				aantal werknemers						
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+	
(plannen voor) investering in 2018:											
ja	72%	68%	61%	69%	68%	66%	72%	74%	83%	94%	
misschien	5%	0%	4%	4%	5%	4%	0%	7%	0%	0%	
nee	23%	32%	35%	27%	27%	30%	28%	19%	17%	6%	
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

Panteia 2018 / A60

Bedrijven die dit jaar geïnvesteerd hebben, of dat mogelijk dit jaar nog gaan doen, is naar de investeringsrichting gevraagd. In alle clusters ligt de focus vooral op machines en gereedschappen. In het GWW cluster wordt relatief veel geïnvesteerd in opleiding.

Tabel 2.13.3: Investeringsrichting in 2018 of plannen daartoe

(plannen voor) investerings in 2018:	machines, gereedschappen				ICT-toepassingen				huisvesting			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
ja	97%	88%	85%	93%	13%	23%	28%	18%	9%	13%	3%	8%
nee	3%	12%	15%	7%	87%	77%	72%	82%	91%	87%	97%	92%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

(plannen voor) investerings in 2018:	opleiding				samenwerking				andere zaken			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
ja	14%	46%	20%	19%	3%	10%	6%	4%	28%	34%	16%	26%
nee	86%	54%	80%	81%	97%	90%	94%	96%	78%	66%	84%	74%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A60a

Ruwweg 9 op 10 bedrijven hebben de investeringen uit eigen vermogen gefinancierd, en door 1 op 10 bedrijven is daarvoor vreemd vermogen gebruikt.

Tabel 2.13.4: Financiering van de investering in 2018

investerings gefinancierd via:	jaar 2018			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
eigen vermogen	92%	67%	96%	89%
vreemd vermogen: bank	2%	16%	2%	4%
vreemd vermogen: anders	6%	17%	2%	7%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A60b

2.14 Betalingsproblematiek

Gevraagd is of, en zo ja in welke mate, MKB bedrijven in de Bouw & Infra late betaling of zelfs met (gedeeltelijke) wanbetaling als een probleem ervaren.

In de drie clusters ondervinden bedrijven over het algemeen geen grote financiële problemen met (te) late betaling door opdrachtgevers. De meeste problemen worden gemeld door bedrijven uit het GWW cluster: 46% ervaart (te) late betaling door hoofdaannemers als een klein probleem en 6% zelfs als een groot probleem.

Tabel 2.14.1: Te late betaling

Panteia (2016) / A63

(te) late betaling:	hoofdaannemers				overheidsinstanties				particulieren			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
geen probleem	82%	48%	71%	74%	65%	82%	75%	71%	83%	42%	85%	81%
klein probleem	14%	46%	19%	20%	31%	17%	24%	26%	13%	56%	14%	15%
groot probleem	4%	6%	10%	6%	4%	1%	1%	3%	4%	2%	1%	4%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Sector breed ondervinden de meeste bedrijven volgens eigen zeggen geen financiële problemen in geval van (gedeeltelijk) wanbetaling door opdrachtgevers. De grootste problemen worden gevoeld door bedrijven uit het GA cluster: 24% (12%+12%) heeft kleine of grote problemen bij wanbetaling door overheidsinstanties.

Tabel 2.14.2: Wanbetaling

Panteia (2016) / A63

	hoofdaannemers				overheidsinstanties				particulieren			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal	BU & sloop	GWW	GA	totaal
geheel of gedeeltelijk niet betalen:												
geen probleem	84%	96%	84%	85%	95%	86%	76%	85%	75%	81%	90%	79%
klein probleem	13%	1%	6%	9%	1%	0%	12%	5%	25%	9%	4%	18%
groot probleem	3%	3%	10%	6%	4%	14%	12%	10%	0%	10%	6%	3%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Ook andere knelpunten zijn ter sprake gebracht en besproken. Betalingsvertraging van overheidsinstanties (door het oprekken van het offertetraject) wordt het hardst gevoeld in cluster BU/sloop (46%=38%+8%) en het GA cluster (32%=30%+2%).

Tabel 2.14.3: Overige financiële knelpunten

	oprekken offertetraject			
	BU & sloop	GWW	GA	totaal
overige betalingsproblemen:				
geen probleem	54%	87%	68%	66%
klein probleem	38%	9%	30%	29%
groot probleem	8%	4%	2%	5%
totaal	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A63

Opdrachtgevers zijn soms notoir laat als het op betalen aankomt, met als mogelijk gevolg financiële problemen bij de opdrachtnemer: veelal zelfstandige ondernemers en kleine dan wel middelgrote aannemerijen. Bedrijven moeten vaak voorfinancieren: zoals salarissen, materieel en materiaal.

Om een einde te maken aan onredelijk lange betaaltermijnen en het straffeloos laat zijn met betalingen, is per 1 juli 2017 is de Wet Terugdringen Lange Betaaltermijnen in werking getreden. Onredelijke termijnen worden door die wet nietig verklaard, en bij te laat betalen is rente verschuldigd. Deze wet is alleen van toepassing op grotere ondernemingen.

Geïnterviewde bedrijven is gevraagd of de werking van de nieuwe wetgeving, een jaar na dato, al gevoeld wordt. Dat blijkt (nog) niet het geval: sector breed reageert 90% ontkennend.

Tabel 2.14.4: Verandering in betalingsgedrag merkbaar

	jaar 2018				aantal werknemers					
	BU & sloop	GWW	GA	totaal	1	2-4	5-9	10-19	20-49	50+
verandering betalingsgedrag merkbaar:										
ja	11%	2%	11%	10%	10%	9%	5%	15%	18%	7%
nee	89%	98%	89%	90%	90%	91%	95%	85%	82%	93%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Panteia 2018 / A63a

3 Onderzoekverantwoording

De AFNL (Aannemersfederatie Nederland) Bouw & Infra is een landelijke koepel van brancheorganisaties¹. Ze behartigt de gezamenlijke belangen van autonome lidverenigingen en van de bedrijfstak bouw en infrastructuur. Een belangrijke doelstelling is het vergroten en versterken van de positie van kleine en middelgrote aannemerijen richting hun opdrachtgevers.

Aan Panteia is gevraagd om – op basis van interviews – ontwikkelingen, kenmerken en resultaten van de sector bouw en infrastructuur te volgen en vast te leggen. AFNL wil op wijze inzicht krijgen wat er in de sector speelt en waarop actie ondernomen kan of moet worden. Ook wordt tijdens de interviews aandacht gegeven aan actuele onderwerpen en/of knelpunten. Aldus wordt een breed beeld van facetten verkregen waarop beleidsmatig kan worden ingespeeld. Deze “Monitor MKB Bouw & Infra” biedt informatie waarmee de sector naar buiten kan treden en waarop terug gevallen kan worden bij de belangenbehartiging.

3.1 Onderscheiden clusters

Tegen deze achtergrond heeft AFNL aan Panteia gevraagd een onderzoeksinstrument te ontwikkelen dat in de kennisbehoefte van en over de sector voorziet, in het bijzonder het segment van de bouwsector waarop de AFNL zich richt. Dit segment omvat drie clusters, die als volgt zijn benoemd en samengesteld:

- Aannemers burgerlijke en utiliteitsbouw plus bouw- en sloopbedrijven (BU);
- Aannemers grond-, weg- en waterbouw plus stratenmakers en mechanische straatbedrijven (GWW);
- Gespecialiseerde aannemers: tegelzetters, dakdekkers, betonstaalverwerkers, metselbedrijven, kalkzandsteenlijmbedrijven, voeg- en gevelreinigingsbedrijven, betonboorbedrijven, steigerbouwbedrijven (GA);

Opzet monitor

Bij het opzetten van de monitor, enkele jaren terug, was het hoofddoel het meten van de ontwikkelingen en inzicht krijgen in de verschillen tussen de hiervoor genoemde clusters (BU/Sloop, GWW en GA). Structuurkenmerken (zoals bijvoorbeeld het aantal ondernemingen, sectoromzet en werkgelegenheid) worden niet in kaart gebracht.

3.2 Opzet en verloop van uitgevoerde metingen

De benaderde deelsectoren van deze monitor verschillen qua aantal en soort bedrijven sterk van elkaar. De kleine bedrijven zijn in de meerderheid. Om toch – binnen de beperkte steekproef – zo betrouwbaar mogelijke uitspraken te kunnen doen over de drie onderscheiden clusters en over de grote bedrijven is bewust gewerkt met een “scheve” steekproef. Dat betekent dat de getalsmatig kleinere groepen meer dan evenredig vertegenwoordigd waren. Om te voorkomen dat dit tot een vertekend beeld leidt in de rapportages, is in de uitgevoerde analyses voor deze opzettelijk gecreëerde scheefheid steeds gecorrigeerd.

¹= Voor uitgebreide informatie, zie de website van Aannemersfederatie Bouw & Infra Nederland

Eerste meting: voorjaar 2013

De eerste meting van de monitor was in het voorjaar van 2013. Toen zijn telefonische interviews uitgevoerd onder netto 383 MKB-bedrijven in de bouw en infra. De in het onderzoek betrokken bedrijven zijn vooraf schriftelijk benaderd met informatie over het doel en de strekking van het onderzoek.

Tweede meting: najaar 2013

Bij het afsluiten van de eerste meting is aan de responderende bedrijven gevraagd of zij, in het kader van de monitor, nog een keer hun medewerking zouden willen verlenen. Door 297 bedrijven is daarop positief gereageerd, en 21 bedrijven gaven aan daartoe mogelijk bereid te zijn. Voor dit doel hebben zij hun mailadres ter beschikking gesteld. In medio oktober 2013 is een vooraankondiging verzonden, met daarin een korte-toelichting en een samenvatting van de vragenlijst. Vervolgens zijn zij telefonisch benaderd voor het afnemen van het interview. Dit leverde in totaal 212 bruikbare reacties op. Deze vormden de basis voor de tweede meting. In november 2013 heeft de AFNL daarover gepubliceerd.

Derde meting: voorjaar 2014

De opzet van de derde meting spoorde in hoge mate met die van de eerste meting. De vraagstelling is op enkele punten aangepast en aangevuld, met als doel voor een aantal relevante onderwerpen de ontwikkelingen in de tijd te schetsen. Aan deze derde meting hebben netto 403 bedrijven deelgenomen. Door 155 van hun is eerder ook medewerking aan de eerste en/of de tweede meting van de Monitor gegeven.

Vierde meting: najaar 2014

In voorgaande metingen is aan de respondenten gevraagd of zij in het kader van de monitor nog een keer hun medewerking zouden willen verlenen. Op dezelfde wijze als bij de tweede meting het geval was zijn deze bedrijven benaderd. Dit leverde in totaal 226 bruikbare reacties op, die de basis vormden voor de meting.

Vijfde meting: voorjaar 2015

Deze meting continueerde het onderzoekstramien van de vorige voorjaarmetingen. Door 320 bedrijven is meegewerkt aan de interviews. Met het oog op actualiteit zijn enkele vragen toegevoegd, zoals een vraag over transitievergoeding. Na afloop van het onderzoek is weer gevraagd naar medewerking aan vervolgonderzoek. Door 2 op 3 bedrijven is daarop positief gereageerd.

Zesde meting: najaar 2015

Hieraan hebben 233 bedrijven deelgenomen, waarvan door 202 ook aan de voorjaarmeting 2015 hebben bijgedragen.

Zevende meting: voorjaar 2016

Aan deze meting hebben 329 bedrijven meegewerkt. Door 136 bedrijven is ook aan de voorjaarmeting 2015 meegewerkt. In deze meting zijn, naast de algemene vragen, ook vragen gesteld over actuele onderwerpen waaronder transitievergoeding en loondoorbetaling in het tweede ziektejaar.

Achtste meting: najaar 2016

Deze meting omvatte de interviews van 206 bedrijven. Deze bedrijven hebben allen ook in voorjaar 2016 deelgenomen aan het onderzoek. Vanwege de actualiteit zijn enkele vragen toegevoegd, waaronder een vraag of de Wet DBA.

Negende meting: najaar 2017

Deze meting heeft plaatsgevonden in najaar van 2017. In voorgaande jaren is steeds gekozen voor twee metingen per jaar: één meting in het voorjaar, en één in het najaar. Van dat patroon is afgeweken en er wordt vanaf heden de voorkeur gegeven aan een enkele, maar iets uitgebreidere, meting. Door 315 bedrijven is meegewerkt aan het onderzoek. Bijzondere vraagonderwerpen waren de reisafstand tot de werkplek, nieuwe risico's door economische ontwikkelingen en snel wijzigende marktmogelijkheden, inzetbaarheid van oude(re) werknemers en vroeg-pensionering na 45 jaar zwaar lichamelijk werk.

Tiende meting (huidige meting): najaar 2018

Dit betreft de huidige meting en is gehouden in de periode eind oktober tot begin november 2018. Evenals bij de negende meting is dit jaar gekozen voor één meting in het najaar. De jaren daarvoor zijn steeds twee metingen per jaar gehouden: één in het voorjaar en één in het najaar. Aan deze tiende meting hebben 283 bedrijven, behorend tot de clusters BU/sloop, GWW of GA meegewerkt. Vragen over reisafstand tot de werkplek, inzet van oude(re) werknemers en vroeg-pensionering na decennia zwaar werk zijn in deze meting niet ter sprake gebracht. Wel is nu onder andere gevraagd naar de criteria die bedrijven hanteren bij het aannemen van nieuw personeel, en in welke mate inleen en inhuur over voldoende vakbekwaamheid beschikken.

